

Болтянська Л.О., к.е.н., доцент, Почерніна Н.В., к.е.н., доцент
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ З ЕКОНОМІКИ, ТОРГІВЛІ ТА ТУРИЗМУ

Анотація. Розкривається значимість здатності до аналізу резильєнтності соціально-економічних систем у здобувачів вищої освіти за спеціальностями С.1 Економіка, D7 Торгівля, J3 Туризм та рекреація.

Ключові слова: резильєнтність системи, компетентність, економіка, торгівля, туризм

Постановка проблеми. Для економіки сьогодення фактор невизначеності став відмінною рисою функціонування. Загострення воєнно-політичних конфліктів, непередбачувані світові кризи, утруднення доступу до сировинних ресурсів, масштабна міграція населення, нестабільність ринків відіграють роль зовнішніх шоків глобального характеру, які на національному рівні доповнюються викликами макроекономічного характеру у вигляді зміни податкових ставок, режиму курсоутворення, регуляторних обмежень тощо. Діяльність суб'єктів господарювання за таких умов стає високо ризикованою. У зв'язку з цим, формується запит суспільства до освітньої сфери щодо підготовки фахівців, здатних оцінити рівень резильєнтності систем та розробити план дій для підвищення стійкості підприємства / громади / регіону / країни з детальним обґрунтуванням управлінських рішень на кожному етапі їх реалізації. Це зумовлює необхідність удосконалення науково-методичного забезпечення освітнього процесу з метою розвитку відповідної компетентності, у тому числі у процесі підготовки випускників за такими напрямками підготовки як економіка, торгівля і туризм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика резильєнтності активно досліджується у сучасній економічній науці, зокрема щодо моделей антикризового управління, адаптації підприємств і регіонів [1; 2] до глобальних викликів, формування систем стійкості у сфері торгівлі та туризму. Проте практична реалізація підходів до оцінювання резильєнтності потребує підготовки фахівців, здатних виконувати

комплексні дослідження, застосовувати інструменти статистичного, структурного та сценарного аналізу, а також розробляти рекомендації для підвищення стійкості систем [3, с. 8]. Отже, формування відповідної компетентності є важливою умовою як ефективного функціонування ринку праці, так і забезпечення конкурентоспроможності підприємств та галузей в умовах перманентних змін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є обґрунтування теоретико-методичних засад формування компетентності дослідження резильєнтності соціально-економічних систем у процесі професійної підготовки здобувачів спеціальностей С.1 Економіка, D7 Торгівля, J3 Туризм та рекреація.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні соціально-економічні процеси відзначаються високим динамізмом, асинхронністю та невизначеністю майбутніх результатів, що об'єктивно привертає увагу до поняття «стійкість» («резильєнтність»), яке за своєю сутністю є міждисциплінарним і в найбільш широкому розумінні трактується як здатність будь-якої системи відновлювати свою функціональність після впливу внутрішніх та зовнішніх шоків.

Беручи свій початок від 70-х років ХХ сторіччя в царині точних наук та психології, теорія резильєнтності поступово поширює свій вплив на економічну та соціальну сфери. За твердженням вітчизняних вчених, «з 2020-х років стратегічним імперативом та головною конкурентною перевагою для соціально-економічних систем стає нарощування резильєнтності» [2, с. 8]. Стандарти вищої освіти відреагували на подібні реалії, виводячи на рівень інтегральної компетентності випускників здатність розв'язувати складні задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у предметній сфері за невизначених умов і вимог. Вища освіта не може усунути причини глобальних конфліктів, зміни клімату та нерівності, але вона може сприяти розумінню здобувачами трансформацій, що відбуваються в соціально-економічній системі внаслідок шоків, та набуттю навичок формувати адаптивну стратегію розвитку та розробляти план дій для її реалізації.

Для кожної людини зміна середовища, що оточує, є фактором зміни її поведінки. Тож, об'єктивна потреба суспільства на сучасному етапі в розвитку теорії резильєнтності накладає відбиток й на освіту. Головна функція освіти, зведена до наративу «навчити вчитися», підвищує особистісну стійкість здобувача через формування компетентності досліджувати резильєнтність соціально-економічної системи, передбачати можливі наслідки її змін та формувати сценарії реагування як для системи

в цілому, так і для себе особисто. Логіка такого зв'язку розкривається на рисунку 1.

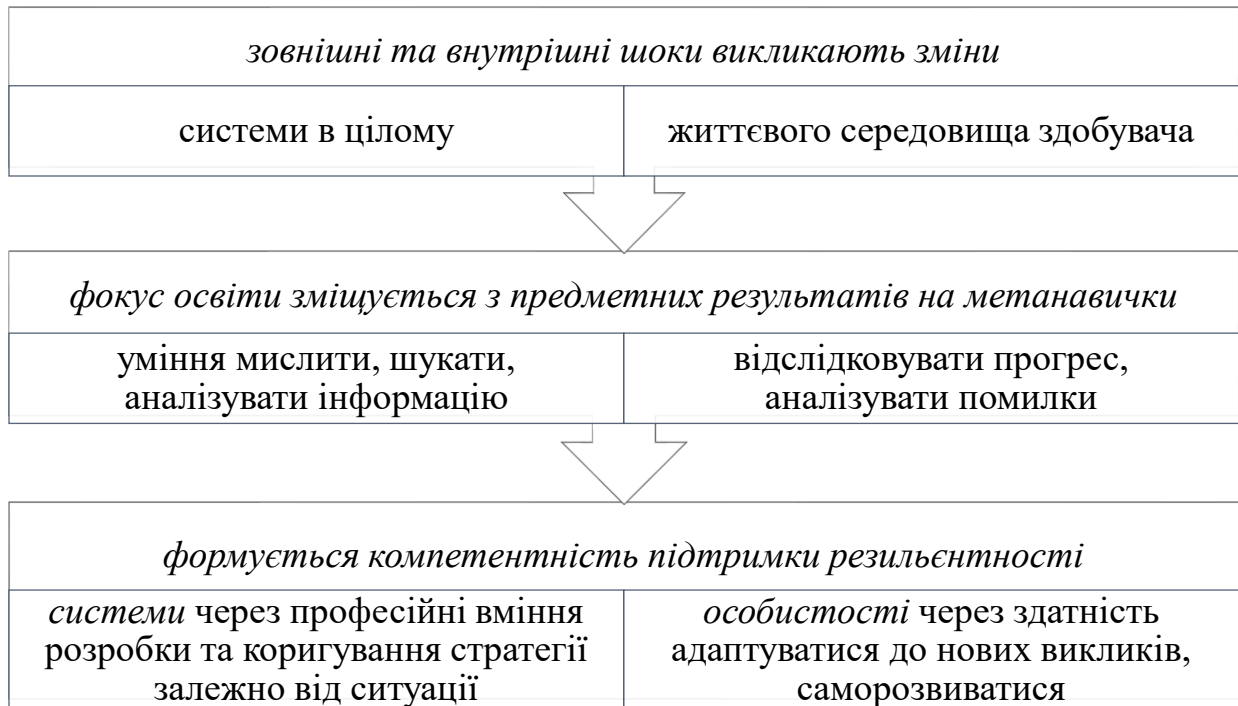

Рис. 1 Резильєнтність як цільовий орієнтир освіти (Джерело: авторська розробка)

Стратегічна мета сучасної освіти полягає не лише у передачі знань, а у формуванні в здобувача здатності самостійно організовувати, здобувати, осмислювати та застосовувати нові знання впродовж усього життя. Основні компоненти функції «навчити вчитися» передбачають:

1) розвиток умінь самостійного здобуття знань через формування навичок роботи з інформаційними джерелами, критичного відбору й оцінювання інформації, постановки запитань та пошуку відповідей, використання різних методів і стратегій навчання;

2) формування рефлексивності через усвідомлення власного стилю навчання та реалізацію індивідуальної освітньої траєкторії для підвищення особистої резильєнтності;

3) мотиваційна складова – вміння бачити сенс у навчанні, ставити особисті цілі, підтримувати внутрішню мотивацію, відчувати відповідальність за результат;

4) гнучкість та адаптивність – вміння опановувати нові інструменти й технології, швидко адаптуватися до нових умов, змінювати підходи залежно від контексту.

Факторами підсилення стратегічного характеру даної функції виступають швидке оновлення знань, що робить неможливою ставку лише на заучування; ринок праці, що вимагає постійного підвищення

кваліфікації; цифровізація, яка підвищує цінність здатність опрацьовувати великі масиви інформації; сучасні компетентнісні підходи (зокрема у рамках Європейської рамки ключових компетентностей), які прямо визначають «уміння вчитися» як ключову компетентність

Реалізація означених компонентів освітньої функції «навчити вчитися» в повній мірі корелює з теорією резильєнтності. Зокрема, набуття компетентності здобувачами вищої освіти із спеціальностей С.1 Економіка, D7 Торгівля, J3 Туризм та рекреація досліджувати резильєнтність є критичним для забезпечення сталого розвитку в умовах високої невизначеності. Формування даної компетентності передбачає розвиток здатності аналізувати спроможність систем (підприємств / громад / регіонів / туристичних дестинацій / країни) адаптуватися до шоків, протистояти їм та відновлюватися від руйнівного їх впливу. Це включає оволодіння інструментарієм оцінки гнучкості системи та виявлення вроджених/набутих факторів стійкості, а також та розробку стратегій підвищення ефективності та плану дії щодо її реалізації.

Деталізація результатів навчання, передбачених стандартами вищої освіти та діючими у ТДАТУ ОПП магістерського рівня, для зазначених спеціальностей наведена в таблиці 1.

Таблиця 1

Ключові компоненти та методи формування компетентності дослідження резильєнтності соціально-економічних систем у розрізі ОПП

Компоненти та методи	Результати навчання за ОПП
Аналітична складова: оцінка рівня загроз, аналіз стану та безпеки, визначення втрат ендогенного потенціалу, кластеризація об'єктів дослідження	С1 «Економіка»: РН8. Збирати, обробляти та аналізувати статистичні дані, науково-аналітичні матеріали, необхідні для вирішення комплексних економічних завдань.
	D7 «Підприємництво та торгівля»: РН8. Оцінювати продукцію, товари, послуги, а також процеси, що відбуваються в підприємницьких та торговельних структурах, і робити відповідні висновки для прийняття управлінських рішень
	J3 «Туризм та рекреація»: РН6. Аналізувати та оцінювати діяльність суб'єктів туристичного ринку, планувати результати їх стратегічного розвитку

<p>Методичний інструментарій: використання кількісних і якісних методів оцінювання для вимірювання швидкості та якості відновлення після кризових подій</p>	<p>C1 «Економіка»: РН10. Застосовувати сучасні інформаційні технології та спеціалізоване програмне забезпечення у соціально-економічних дослідженнях та в управлінні соціально-економічними системами</p>
	<p>D7 «Підприємництво та торгівля»: РН12. Вміти використовувати методи та методики проведення наукових та прикладних досліджень.</p>
	<p>J3 «Туризм та рекреація»: РН3. Застосовувати сучасні цифрові технології, методи та інструменти дослідницької та інноваційної діяльності для розв'язання складних задач у сфері туризму і рекреації</p>
<p>Стратегічний підхід: формування моделей забезпечення резильєнтності, що об'єднують соціальні та економічні аспекти, зокрема в умовах воєнного стану</p>	<p>C1 «Економіка»: РН15. Організовувати розробку та реалізацію соціально-економічних проєктів із врахуванням інформаційного, методичного, матеріального, фінансового та кадрового забезпечення</p>
	<p>D7 «Підприємництво та торгівля»: РН7. Визначати та впроваджувати стратегічні плани розвитку суб'єктів господарювання у сфері підприємництва і торгівлі.</p>
	<p>J3 «Туризм та рекреація»: РН4. Проводити аналіз геопросторової організації туристичного процесу, проєктувати його стратегічний розвиток на засадах сталості.</p>
<p>Практико орієнтований підхід: вміння розробляти рекомендації для суб'єктів господарювання, територіальних громад, органів державної влади та місцевого самоврядування щодо підвищення стійкості</p>	<p>C1 «Економіка»: РН14. Розробляти сценарії і стратегії розвитку соціально-економічних систем.</p>
	<p>D7 «Підприємництво та торгівля»: РН13. Розробляти та впроваджувати ефективні бізнес-стратегії і маркетингові рішення з урахуванням ринкових тенденцій та конкурентного середовища.</p>
	<p>J3 «Туризм та рекреація»: РН9. Розробляти та реалізовувати проєкти у сфері туризму та рекреації на засадах економічної, соціальної і екологічної ефективності.</p>

Дотичність теорії резильєнтності до освітнього процесу не обмежується результатами навчання, наведеними у таблиці. Вважаємо за необхідне акцентувати увагу на важливих висновках, що впливають з наростанням процесу глобалізації. Недавнє минуле та сучасні події у світі доводять, що глобальні виклики, такі як війни, пандемії, зміна клімату, перебої в ресурсних та енергетичних поставках або кібератаки, найкраще вирішувати за допомогою міжнародних зусиль. Тому вища освіта має забезпечити готовність випускників до комунікації на міжнародному рівні та здатності розробляти проекти щодо підвищення резильєнтності системи з урахуванням міжнародної співпраці.

Також сучасні реалії висувають на порядок денний аспекти стійкості, що мають наскрізний характер. Вони пов'язані з бурхливим розвитком штучного інтелекту, підвищенням екологічних стандартів та поглибленням соціально-економічної нерівності. Наростання цих процесів актуалізує набуття здобувачем освіти навичок критичного мислення щодо оцінки перспектив підвищення резильєнтності системи. Погоджуємося з висновком, оприлюдненим у звіті OECD, що першим кроком для розвитку такого мислення є дослідження низки потенційних подій (можливих, ймовірних, правдоподібних або бажаних майбутніх варіантів) та визначення рушійних сил змін, великих і малих [3, с. 15]. Вважаємо, що у процесі підготовки фахівців доцільно робити акценти на навичках розробки та аналітичного обґрунтування різних сценаріїв розвитку досліджуваного об'єкта.

Висновки. Формування компетентності дослідження резильєнтності соціально-економічних систем у процесі підготовки фахівців зі спеціальностей С.1 Економіка, D7 Торгівля, J3 Туризм та рекреація має стати орієнтиром для вдосконалення методичного супроводження ОПП на сучасному етапі через:

- активне використання методу case study, моделей оптимізації економічних процесів з використанням цифрових інструментів, різноманітних методик оцінювання економічних, екологічних та соціальних ризиків;

- вдосконалення організації самостійної роботи здобувачів освіти з метою формування навичок пошуку інформації про контрагентів для перевірки їх надійності та вмінь аналізувати ринок певної продукції / послуг;

- доопрацювання змісту робочих програм практичної підготовки у напрямі формування компетентностей щодо розробки багатоваріантних стратегій розвитку, їх моніторингу та оцінювання ефективності.

Література

1. Лещух І.В. Еволюція теоретичних підходів до дослідження соціально-економічної резильєнтності країни та регіонів в умовах нестабільності. *Економіка та суспільство*. 2024. №61. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-50>

2. Резильєнтність ендогенного розвитку регіонів в умовах глобальних викликів та шоків: монографія / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»; наук. редактор М.І. Мельник. Львів, 2024. 307 с.

3. Trends Shaping Education 2025 / OECD. Париж: OECD Publishing, 2025. 101 с. URL : <https://doi.org/10.1787/ee6587fd-en>.

Boltyanska L., Pochernina N. Formation of competence in researching the resilience of socio-economic systems in the training of specialists in economics, trade and tourism

Summary. The significance of the ability of higher education students in the specialties C.1 Economics, D7 Trade, J3 Tourism and Recreation to analyze the resilience of socio-economic systems is revealed.

Keywords: system resilience, competence, economy, trade, tourism

УДК 37.091.53

Герасько Т.В., к.с.-г.н., доцент, **Іванова І.Є.,** д.т.н., доцент
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

**ВИКЛАДАННЯ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН НА ЗАСАДАХ
АНДРАГОГІКИ, ХЬЮТАГОГІКИ І ФАСИЛІТАЦІЇ ЯК ЗАСІБ
ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ**

Анотація. Незважаючи на широке впровадження у освітній процес цифровізації, міждисциплінарності і орієнтації на сталий розвиток, наростає проблема зниження мотивації здобувачів вищої освіти до навчання і до подальшої фахової діяльності. Формуванню стійкої мотивації до навчання і подальшої трудової діяльності відповідно до отриманої вищої освіти може сприяти застосування у викладанні навчальних дисциплін принципів андрагогіки, хьютагогіки і фасилітації.

Ключові слова: педагогіка, андрагогіка, хьютагогіка, фасилітація.